

„A népnek tanulnia kell, a nép tanulni akar; ha mi nem adunk számára lehetőséget arra,
hogy saját nyelvén tanuljon, más nyelvén fog tanulni,
és a mi népünk el fog veszni.”

Mikola Kosztomarov (1817–1885)
ukrán történész, etnográfus,
prózaíró és költő

AZ ANYANYELVI OKTATÁS JOGA

Közép-európai hagyományok
és Kárpátalja példája

ISBN 978-617-7132-88-1

9 786177 132881

AZ ANYANYELVI OKTATÁS JOGA

Közép-európai hagyományok
és Kárpátalja példája

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

AZ ANYANYELVI OKTATÁS JOGA

**Közép-európai hagyományok
és Kárpátalja példája**

Szerkesztette:
Csernicskó István – Tóth Mihály

„Auldor-Shark”
Ungvár, 2018

A kiadvány az anyanyelvi oktatás kérdését szabályozó jogszabályok ide vonatkozó részleteit közli azoknak az államoknak a gyakorlatából, amelyekhez a mai Kárpátalja tartozott 1867-től Ukrajna függetlenné válásáig, majd a szuverén Ukrajnából idézi a témába vágó törvényeket. Kitekintésként megvizsgáljuk azt is, hogyan kezeli az anyanyelvi oktatás jogát a Kárpátaljával szomszédos Szlovákia, Magyarország és Románia. A forráskiadványból egyértelműen kiderül, hogy az anyanyelven folyó oktatás jogát az általunk megvizsgált 150 évben mindegyik érintett állam biztosította (beleértve a független ukrán állam első 25 évét). Az első és egyetlen kivétel – a 2017. szeptember 5-én elfogadott új oktatási törvény 7. cikkelye révén – a mai Ukrajna. A kötet eredeti nyelven és magyar fordításban közli a jogszabályok vonatkozó részleteit.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontjában.

Szerkesztette:

dr. habil. CSERNICSKÓ ISTVÁN, PhD – dr. TÓTH MIHÁLY, PhD

Lektorálták:

- *dr. habil. VANČO ILDIKÓ, PhD; Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem (Szlovákia);*
- *dr. BENŐ ATTILA egyetemi tanár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem (Románia);*
- *dr. FEDINEC CSILLA, PhD, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete (Magyarország);*
- *dr. DMITRO TKACS professzor, a politikai tudományok doktora, KROK Egyetem (Ukrajna);*

A törvénytövegek nem hivatalos fordítását
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológiai Tanszékének oktatói készítették.

Borítóterv: *DOBOS SÁNDOR*

A kiadásért felel: *dr. OROSZ ILDIKÓ, PhD*

Nyomdai munkák: „Auldor-Shark”
88000, Ungvár, Zsupanatzka tér 15/1.

TARTALOM

Bevezető	7
I. rész. A Történelmi Múlt: Az anyanyelvi oktatás joga 150 év távlatában	11
Magyar Királyság (az Osztrák–Magyar Monarchián belül) 1867–1918	13
Csehszlovák Köztársaság 1919–1939.....	15
Kárpáti Ukrajna 1938–1939.....	18
Magyar Királyság 1938–1944.....	19
Szovjetunió 1945–1991.....	20
II. rész. Ukrajnai gyakorlat: A függetlenség első 25 éve	27
III. rész. Ukrajna: Ukrajna törvénye „Az oktatásról” № 2145-VIII., 2017. szeptember 5.	39
IV. rész. Legközelebbi szomszédjaink mai gyakorlata: Az anyanyelvi oktatás joga Szlovákiában, Magyarországon és Romániában	45
Szlovákia.....	47
Magyarország	51
Románia	54
Utószó	57

BEVEZETŐ

Mióta 2017. szeptember 5-én Ukrajna legfelsőbb Tanácsa megszavazta, és szeptember 28-án hatályba lépett Ukrajna törvénye az oktatásról¹, annak 7. cikkelye a viták kereszttüzébe került mind Ukrajnán belül, mind pedig az ország nemzetközi kapcsolataiban. A feszültség közép-pontjában az állt és áll, hogy a korábbi korszakoktól eltérően – amikor is a jogszabályok biztosították két, alapvető fontosságú nyelvi jogot: az anyanyelv tanulásának és az anyanyelven való tanulásnak a jogát, illetőleg az oktatási nyelv megválasztásának a lehetőségét – az új oktatási törvény és annak 7. cikkelye révén az ukrán jogalkotók gyakorlatilag az ukrán nyelv kizárólagosságát kodifikálták az oktatás területén. Mindeközben az őshonos népek képviselői számára meghagyták ugyan a jogot az anyanyelvi oktatásra a középiskolai szint végéig, azonban csupán a kommunális oktatási intézményekben, és csak az államnyelv mellett. A nemzeti kisebbségek számára még ez a jogot is mindössze az óvodai nevelés és az általános iskola alsó tagozata (az 1–4. osztályok) szintjén biztosították, szintén az államnyelv mellett, s csupán az adott nemzeti kisebbség nyelvén oktató külön osztályokban.

A kibontakozott nézeteltérés – amelynek megoldási folyamatába olyan tekintélyes nemzetközi intézmények is bekapcsolódtak, mint az Európai bizottság a demokrácia érvényesítésére a jog eszközeivel (más néven

---

¹ Закон України «Про освіту». <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

a Velencei Bizottság)² – tárgya a jogszerűség vagy a jogszerűtlenség, vagyis az, hogy a törvény 7. cikkelye megsérti-e vagy sem Ukrajna nemzeti kisebbségeinek nyelvi és oktatási jogait, vagy sem. S mivel az ország egyes nemzetiségi kisebbségei mellett több, Ukrajnával szomszédos állam is követeli Kijevtől a korábbi status quo visszaállítását az oktatási jogok területén, az is vita tárgyát képezi, hogy ezek az igények jogszerűek-e.

A fő érv az említett jogszabály 7. cikkelye és az ukrán nyelvű oktatás bevezetése mellett – mind a hatalom képviselőinek, mind pedig a törvény támogatóinak részéről – az, hogy egyes nemzeti kisebbségek képviselői nem megfelelő szinten birtokolják az államnyelvet. Ennek az érvnek a hirdetői rendszeresen és előszeretettel emlegetik példaként Kárpátalja magyarságát. Álláspontjuk indoklása során azonban nemcsak az ukrán és a magyar nyelv közötti genetikai és tipológiai távolságot, továbbá az államnyelv oktatásának területén meglévő alapvető hiányosságokat hagyják figyelmen kívül, hanem annak a régiónak a történelmi sajátosságait és hagyományait is, amelyben a kárpátaljai magyarok élnek. Az a vidék ugyanis, melyet ma Kárpátaljaként (Ukrajna Kárpátalja megyéjeként) ismerünk, és amely az Európai Unió négy tagállamával határos, közigazgatási egységként csupán 1919-ben jött létre mint (az első)

---

² Lásd: CDL-AD(2017)030-e. Ukraine – Opinion on the provisions of the Law on Education of 5 September 2017, which concern the use of the State Language and Minority and other Languages in Education, adopted by the Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017).

Csehszlovák Köztársaság egyik sajátos, jelentős önigazgatási jogokkal rendelkező adminisztratív területe. A vidék lakossága etnikai, nyelvi, felekezeti és kulturális téren változatos, a régió a keleti és a nyugati keresztény civilizációk mezsgyéjén fekszik, ahol számos nyelvi és kulturális határzóna fedi, keresztezi egymást.

E tekintetben sajtáságos a régió története, amely az elmúlt 150 évben több, különböző államhoz tartozott:

Államok	Időszak (évek)
Magyar Királyság az Osztrák–Magyar Monarchián belül	1867–1918
Csehszlovák Köztársaság	1919–1939
Kárpáti Ukrajna	1938–1939
Magyar Királyság	1938–1944
Ukrán SZSZK a Szovjetunió belül	1945–1991
Ukrajna	1991-től

Az alábbi kis kiadványban a szerkesztők célja, hogy ezeknek az államoknak a jogszabályaiból azokat a részleteket közölje – előbb eredeti nyelven, majd (nem hivatalos) magyar fordításban –, amelyek az oktatás nyelvét, az anyanyelvi oktatást szabályozták az elmúlt korszakokban. Bemutatjuk legközelebbi szomszédjaink, az Európai Unió három tagállamának ide vonatkozó mai gyakorlatát is, s láthatjuk, hogy az anyanyelvi oktatás jogának biztosítása – akárcsak a történelmi dokumentumokban – ezekben az országokban is elfogadott gyakorlat. Célunk továbbá, hogy az Olvasó közelebb kerüljön azoknak az álláspontoknak a megértéséhez,

amelyeket az új ukrainai oktatási törvény 7. cikkelye kapcsán folytatott vitában szereplő felek az anyanyelvi oktatás tárgyában képviselnek.

Beregszász, 2018. szeptember 28.³

Csernicskó István és Tóth Mihály

---

³ Az új ukrán oktatási törvény hatályba lépésének első évfordulóján.

I. rész

A TÖRTÉNELMI MÚLT:

**Az anyanyelvi oktatás joga
150 év távlatában**

MAGYAR KIRÁLYSÁG
(az Osztrák–Magyar Monarchián belül)
1867–1918

**1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi
egyenjogúság tárgyában**

14. § Az egyházközségek, egyházi felsőségeik törvényes jogainak sérelme nélkül anyakönyveik vezetésének s egyházi ügyeik intézésének, nemkülönben – az országos iskolai törvény korlátai között – iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg.

17. § Az állam s illetőleg a kormány által már állított, vagy a szükséghez képest állítandó tanintézetekben a tanítási nyelvnek meghatározása, a mennyiben erről törvény nem rendelkezik, a közoktatási minister teendőihez tartozik. De a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja levén; köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általok lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.

Forrás:

Netjogtár.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800044.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XLIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népiskolai közoktatás tárgyában

58. § Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike. Vegyes ajku községben ez okból oly tanító alkalmazandó, a ki a községben divatozó nyelveken tanítani képes. Népesebb községekben, a hol többféle nyelvű lakosok tömegesen laknak, a mennyire a községereje engedi, különböző ajkú segédtanítók is választatnak.

Forrás:

Netjogtár.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800038.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XXXVIII.+t%C3%B6rv%C3%A9ncikk&referer=1000ev>

1907. évi XXVII. törvénycikk a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól („Lex Apponyi”)

18. § Az 1868:XLIV. tc. 14. §-ának az a rendelkezése, mely szerint az egyházközségek iskoláikban az oktatásnak nyelvét tetszés szerint határozhatják meg, akkép értelmezendő, hogy szabadságukban áll oktatási nyelvül vagy az állam nyelvét, vagy a gyermekek anyanyelvét megállapítani, fenmaradván természetesen ez utóbbi esetben a magyar nyelvnek tanítására vonatkozó törvényes intézkedések feltétlen érvénye és hatálya.

Forrás:

Netjogtár.

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=90700027.TV&targetdate=&printTitle=1907.+%C3%A9vi+XXVII.+t%C3%B6rv%C3%A9ncikk&referer=1000ev>

CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG 1919–1939

189/1919 Sb. Zákon o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích

§ 1. Veřejná obecná škola národní může býti zřízena v každé obci, ve které podle tříletého průměru jest nejméně 40 dětí školou povinných, když ve školní obci není veřejné školy s jazykem vyučovacím, který jest řečí mateřskou těchto dětí.

Vyučovací jazyk takové národní školy musí býti totožný s mateřským jazykem dětí, o něž jde.

Az 1919. április 3-i 189. sz. törvény a népiskolákról és magán tan- és nevelő- intézetekről

1. §. Állami népiskola jöhet létre bármely olyan önkormányzatnál, ahol hároméves átlag szerint legalább 40 gyermek köteles iskolába járni (...).

Az ilyen népiskola tanítási nyelvének azonosnak kell lennie az érintett gyermekek anyanyelvével.

Forrás: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/040-1919.pdf>

121/1920 Sb. Zákon, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky Pozn.: Též se užívá označení Ústava Československé republiky

§ 131. V městech a okresích, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých jiného jzyka než československého, zaručuje se dětem těchto československých občanů veřejném vyučování v mezích všeobecné úpravy vyučovací přiměřená příležitost, by se jim dostalo vyučování v jejich vlastní řeči, při čemž vyučování československé řeči může býti stanoveno povinným.

**A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele
A 121/1920. sz. törvény**

131. § Azon városokban és járásokban, amelyekben a csehszlovák nyelvtől eltérő nyelvű csehszlovák állampolgárok jelentékeny hányada van letelepedve, ezen csehszlovák állampolgárok gyermekeinek az általános tanügyi szabályzat keretein belül megfelelő alkalom biztosítatik arra, hogy saját nyelvükön taníttassanak; emellett a csehszlovák nyelv tanítása kötelezővé tehető.

Forrás: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/026-1920.pdf>

**122/1920 Sb. Zákon podle § 129 ústavní listiny,
jímž se stanoví zásady jazykového práva v
republice Československé**

§ 5 Vyučování ve všech školách, zřízených pro příslušníky národních menšin, děje se jejich jazykem, rovněž kulturní instituce pro ně zřízené spravují se tímto jazykem

**A Csehszlovák Köztársaság Nyelvtörvénye
A 122/1920. sz. törvény**

5. § A nemzeti kisebbségek számára létesített iskolákban a tanítás az ő nyelvükön történik.

Forrás: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/026-1920.pdf>

KÁRPÁTI UKRAJNA
1938–1939

**Розпорядження Міністерства
культу, шкіл і народної освіти в Хусті з дня
25 листопада 1938 про мову (язик) навчання**

§1. На основі § 58. зак. арт. XXXVIII з року 1868 заряджується, що кожний ученик має бути навчаний в своїй рідній мові, оскільки та мова вживається в дотичній громаді.

**A Kultusz-, Iskolai és Népoktatási Minisztérium
1938. november 25-én Huszton kiadott rendelete
az oktatás nyelvéről**

1.§ Az 1868. évi XXXVIII. tc. 58. § alapján bevezettetik, hogy minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, amennyiben ez a nyelv a községben használatos nyelvek egyike.

Forrás: *Нова Свобода*, 138. szám, 1938. december 15.
<http://litopys.org.ua/volosh/volosh41.htm>

MAGYAR KIRÁLYSÁG
1938–1944

A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
133.200/IX. 1939. sz. rendelete

I. 8. A szlovák, vagy ruszin, vagy német tanítási nyelvű iskolákban az államnyelvnek, mint tantárgynak kötelező tanítása mellett anyanyelven folyik a tanítás.

Forrás: *Hivatalos Közlöny*, 9. szám, 1939. május 1., 127. oldal.
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Hivatalos_Kozlony_1939/

SZOVJETUNIÓ
1945–1991

КОНСТИТУЦИЯ (Основной Закон)
СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК

*Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного
Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г.*

Статья 45. Граждане СССР имеют право на образование.

Это право обеспечивается бесплатностью всех видов образования, осуществлением всеобщего обязательного среднего образования молодежи, широким развитием профессионально-технического, среднего специального и высшего образования на основе связи обучения с жизнью, с производством; развитием заочного и вечернего образования; предоставлением государственных стипендий и льгот учащимся и студентам, бесплатной выдачей школьных учебников; возможностью обучения в школе на родном языке; созданием условий для самообразования.

A Szovjet Szocialista Köztársaságok
Szövetségének Alkotmánya (Alaptörvény)
(1977)

45. cikkely. Az SZSZKSZ polgárainak joga van az oktatáshoz.

Ezt a jogot térítésmentesen biztosítják az oktatás minden formájában, a fiatalok kötelező általános középfokú oktatásának megvalósításával, a szakképzés, a műszaki, a

középfokú és a felsőoktatás széles körű fejlesztésével az oktatás és a termelés összekapcsolása révén; a levelező és az esti oktatás fejlesztésével; állami ösztöndíjak és juttatások nyújtásával a diákok és hallgatók számára; ingyenes iskolai tankönyvek kiadásával; az anyanyelvi iskolai oktatás lehetőségének biztosításával; az önképzés feltételeinek megteremtésével.

Forrás: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm>

Конституція (Основний Закон) Української РСР 1978 р.

Стаття 43.

Громадяни Української РСР мають право на освіту. Це право забезпечується безплатністю всіх видів освіти, здійсненням загальної обов'язкової середньої освіти молоді, широким розвитком професійно-технічної, середньої спеціальної та вищої освіти на основі зв'язку навчання з життям, з виробництвом; розвитком заочної і вечірньої освіти; наданням державних стипендій та пільг учням і студентам; безплатною видачею шкільних підручників; можливістю навчання в школі рідною мовою; створенням умов для самоосвіти.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Alkotmánya (Alaptörvénye) 1978

43. cikkely.

Az USZSZK polgárainak joga van az oktatáshoz. Ezt a jogot térítésmentesen biztosítják az oktatás minden formájában, a fiatalok kötelező általános középfokú

oktatásának megvalósításával, a szakképzés, a műszaki, a középfokú és a felsőoktatás széles körű fejlesztésével az oktatás és a termelés összekapcsolása révén; a levelező és az esti oktatás fejlesztésével; állami ösztöndíjak és juttatások nyújtásával a diákok és hallgatók számára; ingyenes iskolai tankönyvek kiadásával; az anyanyelvi iskolai oktatás lehetőségének biztosításával; az önképzés feltételeinek megteremtésével.

Forrás: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1978.html>

Закон СССР об утверждении основ законодательства Союза ССР и Союзных Республик о народном образовании

Статья 3. Право граждан СССР на образование
Граждане СССР имеют право на образование.

Это право обеспечивается бесплатностью всех видов образования, осуществлением всеобщего среднего образования молодежи, широким развитием профессионально – технического, среднего специального и высшего образования на основе связи обучения с жизнью, с производством; развитием заочного и вечернего образования; предоставлением государственных стипендий и льгот учащимся и студентам; бесплатной выдачей школьных учебников; возможностью обучения в школе на родном языке; созданием условий для самообразования.

Статья 4. Основные принципы народного образования в СССР

Основными принципами народного образования в СССР являются: (...)

6) свобода выбора языка обучения: обучение на родном языке или на языке другого народа СССР (...).

Törvény a Szovjetunió és a Szövetségi Köztársaságok törvénykezésének megerősítéséről a népoktatásról

3. cikkely. Az SZSZKSZ polgárainak joga az oktatáshoz

Az SZSZKSZ polgárainak joga van az oktatáshoz.

Ezt a jogot térítésmentesen biztosítják az oktatás minden formájában, a fiatalok általános középfokú oktatásának megvalósításával, a szakképzés, a műszaki, a középfokú és a felsőoktatás széles körű fejlesztésével az oktatás és a termelés összekapcsolása révén; a levelező és az esti oktatás fejlesztésével; állami ösztöndíjak és juttatások nyújtásával a diákok és hallgatók számára; ingyenes iskolai tankönyvek kiadásával; az anyanyelvi iskolai oktatás lehetőségének biztosításával; az önképzés feltételeinek megteremtésével.

4. cikkely. A népoktatás alapvető elvei a Szovjetunióban

A népoktatás alapvető elvei a Szovjetunióban a következők: (...)

6) az oktatás nyelvének szabad megválasztása: az anyanyelven vagy a Szovjetunió más népének nyelven való tanulás (...).

Forrás: Ведомости ВС СССР, 1985, N 48, ст. 918.
<http://www.zaki.ru/pagesnew.php?id=1831&page=1>

Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки Про народну освіту від 28.7.1974 р.

Стаття 3. Право громадян Української РСР на освіту
Відповідно до Конституції Союзу РСР і Конституції Української РСР громадяни Української РСР мають право на освіту.

Це право забезпечується безплатністю всіх видів освіти, здійсненням загальної обов'язкової середньої освіти молоді, широким розвитком професійно-технічної, середньої спеціальної та вищої освіти на основі зв'язку навчання з життям, з виробництвом; розвитком заочної і вечірньої освіти; наданням державних стипендій та пільг учням і студентам; безплатною видачею шкільних підручників; можливістю навчання в школі рідною мовою; створенням умов для самоосвіти; організацією різних форм виробничого навчання і підвищення кваліфікації.

Стаття 4. Основні принципи народної освіти в Українській РСР

Основними принципами народної освіти в Українській РСР є: (...)

4) свобода вибору мови навчання: навчання рідною мовою або мовою іншого народу СРСР;

Стаття 26. Мова навчання в загальноосвітній школі
Учням загальноосвітньої школи надається можливість навчатися рідною мовою або мовою іншого народу СРСР. Батьки або особи, що їх замінюють, мають право вибирати для дітей за бажанням школу з відповідною мовою навчання. Крім мови, якою провадиться викладання, учні за бажанням можуть вивчати мову іншого народу СРСР.

Az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság törvénye a népoktatásról

3. cikkely. Az USZKSZ polgárainak joga az oktatáshoz
Az USZKSZ polgárainak joga van az oktatáshoz.

Ezt a jogot térítésmentesen biztosítják az oktatás minden formájában, a fiatalok kötelező általános középfokú oktatásának megvalósításával, a szakképzés, a műszaki, a középfokú és a felsőoktatás széles körű fejlesztésével az oktatás, az élet és a termelés összekapcsolása révén; a levelező és az esti oktatás fejlesztésével; állami ösztöndíjak és juttatások nyújtásával a diákok és hallgatók számára; ingyenes iskolai tankönyvek kiadásával; az anyanyelvi iskolai oktatás lehetőségének biztosításával; az önképzés feltételeinek megteremtésével, az önképzés és továbbképzés különböző formáinak megteremtésével.

4. cikkely. A népoktatás alapvető elvei az Ukrán SZSZK-ban

A népoktatás alapvető elvei az USZSZK-ban a következők:
(...) 6) az oktatás nyelvének szabad megválasztása: az anyanyelven vagy a Szovjetunió más népének nyelvén való tanulás (...).

26. cikkely. Az oktatás nyelve az általános középiskolában
Az általános középiskola tanulói számára biztosított a lehetőség az anyanyelven való tanuláshoz vagy a Szovjetunió más népének nyelvén folyó oktatáshoz. A szülőknek vagy az őket helyettesítő személyeknek joguk van megválasztani a gyermekek számára a megfelelő tannyelvű iskolát. Azon nyelv mellett, amelyen az oktatás folyik, a tanulók szándék esetén tanulhatják a Szovjetunió más népének nyelvét is.

Forrás: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T742778.html

II. rész

UKRAJNAI GYAKORLAT:

A függetlenség első 25 éve

UKRAJNA

Декларації прав національностей України (1991)

Стаття 3. Українська держава гарантує всім народам і національним групам право вільного користування рідними мовами в усіх сферах суспільного життя, включаючи освіту, виробництво, одержання і розповсюдження інформації.

Ukrajna nemzetiségeinek nyilatkozata (1991)

3. cikkely. Az ukrán állam minden népnek és nemzetiségi csoportnak garantálja a jogot anyanyelvük szabad használatára a társadalmi élet minden területén, beleértve az oktatást, a termelést, az információszerzést és terjesztést.

Forrás: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1991, N 53, ст. 799. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>

Конституція України (1996)

Стаття 53, ч.5

Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Ukrajna Alkotmánya (1996)

53. cikkely, 5. bekezdés

A nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok számára a törvénynek megfelelően szavatolják azt a jogot, hogy anyanyelvükön tanuljanak vagy tanulják anyanyelvüket az állami és a közületi tanintézetekben vagy a nemzeti kulturális társaságok közreműködésével.

Forrás: *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Закон України «Про мови в Українській РСР» (1989 р.)

Стаття 25. Мова виховання та одержання освіти
Вільний вибір мови навчання є невід'ємним правом громадян Української РСР.

Українська РСР гарантує кожній дитині право на виховання і одержання освіти національною мовою. Це право забезпечується створенням мережі дошкільних установ та шкіл з вихованням і навчанням українською та іншими національними мовами.

Стаття 26. Мова виховання в дитячих дошкільних установах

В Українській РСР виховання в дитячих дошкільних установах, в тому числі в дитячих будинках, ведеться українською мовою.

У місцях компактного проживання громадян інших національностей можуть створюватись дитячі до-

шкільні установи, де виховання дітей ведеться їхньою національною або іншою мовою.

В дитячих дошкільних установах в разі необхідності можуть створюватись окремі групи, в яких виховання ведеться іншою мовою, ніж в установах в цілому.

Стаття 27. Мова навчання і виховання в загальноосвітніх школах

В Українській РСР навчальна і виховна робота в загальноосвітніх школах ведеться українською мовою.

У місцях компактного проживання громадян інших національностей можуть створюватись загальноосвітні школи, навчальна і виховна робота в яких ведеться їхньою національною або іншою мовою.

У випадках, передбачених у частині третій статті 3 цього Закону, можуть створюватись загальноосвітні школи, в яких навчальна і виховна робота ведеться мовою, спільно визначеною батьками школярів.

У загальноосвітніх школах можуть створюватись окремі класи, в яких навчальна і виховна робота ведеться відповідно українською мовою або мовою населення іншої національності.

Ukrajna törvénye az Ukrán SZSZK-beli nyelvekről (1989)

25. cikkely. A nevelés és az oktatás nyelve

Az Ukrán SZSZK állampolgárainak elidegeníthetetlen joga, hogy a gyermekek taníttatásának nyelvét szabadon válasszák meg.

Az Ukrán SZSZK minden gyermek számára garantálja az anyanyelven való nevelés és tanulás jogát. E jogot olyan iskola előtti és oktatási intézmények létrehozásával

szavatolják, amelyekben a nevelés és az oktatás ukrán nyelven vagy más nemzetiségi nyelveken folyik.

26. cikkely. Az iskola előtti oktatási intézményekben folyó nevelés nyelve

Az Ukrán SZSZK-ban az iskola előtti oktatási intézményekben, beleértve az árvaházakat is, a nevelés nyelve az ukrán.

Azokon a vidékeken, ahol más nemzetiségű állampolgárok kompakt tömbben élnek, olyan iskola előtti nevelési intézmények alapíthatók, ahol a gyerekek nevelése az ő nemzeti nyelvükön vagy más nyelven folyik.

Az iskola előtti nevelési intézményekben szükség esetén külön csoportok hozhatók létre, melyekben a nevelés más nyelven folyik, mint az óvodában.

27. cikkely. Az oktatás és a nevelés nyelve az általános közoktatási intézményekben

Az Ukrán SZSZK-ban az általános közoktatási intézményekben a nevelői és oktatómunka ukrán nyelven folyik.

Azokon a vidékeken, ahol más nemzetiségű állampolgárok kompakt tömbben élnek, olyan iskolák alapíthatók, ahol a nevelés és oktatás az ő nemzeti nyelvükön vagy más nyelven folyik.

A jelen törvény 3. cikkelyének harmadik részében meghatározott esetekben olyan közoktatási intézmények hozhatók létre, melyekben a nevelői és oktatómunka a szülők által közösen meghatározott nyelven folyik.

A közoktatási intézményekben olyan külön osztályok hozhatók létre, amelyekben az oktatói és nevelői munka ukrán nyelven vagy a lakosság más nyelvén folyik.

Forrás: Відомості Верховної Ради УРСР (БВР), 1989, Додаток до N 45, ст. 631. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>

Закон України
«Про національні меншини в Україні» (1992)

Стаття 6. Держава гарантує всім національним меншинам права на національно-культурну автономію: користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національно культурні товариства (...).

Ukrajna törvénye
a nemzeti kisebbségekről Ukrajnában (1992)

6. cikkely. Az állam minden nemzeti kisebbség számára garantálja a nemzeti-kulturális autonómiához való jogot: az anyanyelv használatát és az anyanyelvi oktatást vagy az anyanyelv tanulását az állami oktatási intézményekben, illetve a nemzeti kulturális szövetségeken keresztül (...).

Forrás: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 36, ст. 529. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>

Закон України
«Про засади державної мовної політики» (2012)

Стаття 20. Мова освіти

1. Вільний вибір мови навчання є невід'ємним правом громадян України, яке реалізується в рамках цього Закону, за умови обов'язкового вивчення державної мови в обсязі, достатньому для інтеграції в українське суспільство.

2. Громадянам України гарантується право отримання освіти державною мовою і регіональними мовами або мовами меншин. Це право забезпечується через мережу дошкільних дитячих установ, загальних середніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих державних і комунальних навчальних закладів з українською або іншими мовами навчання, яка створюється відповідно до потреб громадян згідно із законодавством України про освіту.

3. Потреба громадян у мові навчання визначається в обов'язковому порядку за заявами про мову навчання, які подаються учнями (для неповнолітніх - батьками або особами, які їх замінюють), студентами при вступі до державних і комунальних навчальних закладів, а також, у разі потреби, у будь-який час протягом навчання.

4. Державні і комунальні навчальні заклади у встановленому порядку створюють окремі класи, групи, в яких навчання ведеться іншою мовою, ніж у навчальному закладі в цілому, за наявності достатньої кількості відповідних заяв про мову навчання від учнів (для неповнолітніх - від батьків або осіб, які їх замінюють), студентів згідно із законодавством України про освіту.

5. З метою підтримання нечисленних мовних груп у встановленому законом порядку встановлюються нормативи формування малокомплектних навчальних закладів, класів, груп і забезпечуються умови для їх функціонування.

6. Мова навчання у приватних навчальних закладах усіх освітніх рівнів визначається засновниками (власниками) цих закладів.

7. В усіх загальних середніх навчальних закладах забезпечується вивчення державної мови і однієї з регіональних мов або мов меншин. Обсяг вивчення регіо-

нальних мов або мов меншин визначається місцевими радами відповідно до законодавства про освіту з урахуванням поширеності цих мов на відповідній території.

8. У державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням регіональними мовами вивчення предметів ведеться регіональними мовами (за винятком української мови і літератури, вивчення яких ведеться українською мовою).

9. Тести для зовнішнього оцінювання якості освіти укладаються державною мовою. За бажанням особи тести надаються у перекладі на регіональну мову або мову меншин (за винятком тесту з української мови і літератури).

10. Співбесіда або інші форми контролю, якщо такі передбачені при вступі у навчальний заклад, проводяться державною мовою або мовою, якою здійснюється навчання у цьому закладі, за бажанням абітурієнта.

11. Держава забезпечує підготовку педагогічних кадрів для навчальних закладів з навчанням регіональними мовами або мовами меншин, здійснює методичне забезпечення такої підготовки.

12. Навчальні заклади можуть створювати класи, групи з навчанням іноземними мовами.

Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól (2012)

20. cikk. Az oktatás nyelve

1. Az oktatás nyelvének szabad megválasztása az állampolgárok e törvény kereteiben realizálódó elidegeníthetetlen joga az államnyelv kötelező, oly mértékű

elsajátítása mellett, amely elegendő az ukrán társadalomba való integrálódáshoz.

2. Ukrajna állampolgárai számára szavatolt az állam- és a regionális vagy kisebbségi nyelvű oktatás. Ezt a jogot az iskola előtti gyermeknevelő intézmények, az általános középiskolák, az iskolán kívüli, a szakmai-műszaki, valamint a felsőfokú állami, illetve önkormányzati/magán, ukrán, illetve más oktatási nyelvű tanintézmények hálózatán keresztül biztosítják, melyeket a polgárok igénye szerint hoznak létre Ukrajna oktatásról szóló jogszabályainak megfelelően.

3. A polgárok igényelte oktatási nyelvet kötelező hatállyal jelölik ki az oktatás nyelvére vonatkozó benyújtott kérelmek alapján, melyeket a tanulók (kiskorúak esetében a szülők vagy az őket helyettesítő személyek), a diákok nyújtanak be felvételkor az állami vagy az önkormányzati/magán tanintézetekbe, valamint, ha ez szükséges, az oktatási folyamat bármely szakaszában.

4. Abban az esetben, ha Ukrajna oktatásról szóló jogszabályainak megfelelő rendben elegendő számú vonatkozó kérvény gyűlt össze a tanulóktól (kiskorúak esetében a szülőktől vagy az őket helyettesítő személyektől), diákoktól az oktatás nyelvét illetően, az állami és az önkormányzati/magán tanintézetekben a megszabott rendben külön osztályokat, csoportokat szerveznek, melyekben az intézmény oktatási nyelvétől eltérő nyelven folyik az oktatás.

5. A kis létszámú nyelvi csoportok támogatása céljából, a törvény megszabta rendben, megállapításra kerülnek az alacsony létszámú iskolák, osztályok, csoportok létrehozásának normatívái, és biztosítják ezen intézmények működési feltételeit.

6. A bármilyen szintű magán oktatási intézményekben az oktatás nyelvét az adott tanintézmény alapítója (alapítói) jelöli ki.

7. Minden általános középfokú tanintézetben biztosítják az államnyelv és egy regionális vagy kisebbségi nyelv oktatását. A regionális vagy kisebbségi nyelv oktatásának mértékét a helyi tanácsok szabják meg az oktatásról szóló jogszabályoknak megfelelően az adott nyelvnek az adott körzetben való elterjedtségének figyelembevételével.
8. A regionális oktatási nyelvű állami és az önkormányzati/magán általános oktatási tanintézetekben a tantárgyakat regionális nyelven oktatják (kivéve az ukrán nyelvet és irodalmat, melyek oktatása ukrán nyelven folyik).
9. A tudás minőségének külső értékelése céljából létrehozott tesztek államnyelven készülnek. A személy kérelmére e tesztek regionális vagy kisebbségi nyelvre lefordítják (kivéve az ukrán nyelv és irodalom tesztekét).
10. Az elbeszélgetés és a tudásellenőrzés egyéb formái, ha a felvételi az adott tanintézetbe feltételül szab ilyeneket, ukrán nyelven vagy az adott tanintézet oktatási nyelvén folynak a felvételiző választása szerint.
11. Az állam biztosítja a pedagógusok felkészítését a regionális vagy kisebbségi oktatási nyelvű tanintézetekbe és módszertanilag is ellátja az ilyen felkészítést.
12. A tanintézetek létrehozhatnak olyan osztályokat, csoportokat is, melyekben idegen nyelven folyik az oktatás.

Forrás:

Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 23, ст. 218.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

Ukrajna Alkotmánybírósága 2018. február 28-án № 2-p/2018. számmal hozott határozatában a fenti törvényt alkotmányellenesnek minősítette és hatályon kívül helyezte.

III. rész

UKRAJNA:

Ukrajna törvénye „Az oktatásról”

N° 2145-VIII., 2017. szeptember 5.

Закон України «Про освіту»
№ 2145-VIII від 5 вересня 2018 р.

Стаття 7. Мова освіти

1. Мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова.

Держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття формальної освіти на всіх рівнях (дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої), а також позашкільної та післядипломної освіти державною мовою в державних і комунальних закладах освіти.

Особам, які належать до національних меншин України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної та початкової освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідної національної меншини. Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідної національної меншини поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів України, гарантується право на навчання в комунальних закладах освіти для здобуття дошкільної і загальної середньої освіти, поряд із державною мовою, мовою відповідного корінного народу. Це право реалізується шляхом створення відповідно до законодавства окремих класів (груп) з навчанням мовою відповідного корінного народу України поряд із державною мовою і не поширюється на класи (групи) з навчанням українською мовою.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, гарантується право

на вивчення мови відповідних корінного народу чи національної меншини в комунальних закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства.

Особам з порушенням слуху забезпечується право на навчання жестовою мовою та на вивчення української жестової мови.

2. Заклади освіти забезпечують обов'язкове вивчення державної мови, зокрема заклади професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти - в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі з використанням державної мови.

Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, іноземцям та особам без громадянства створюються належні умови для вивчення державної мови.

3. Держава сприяє вивченню мов міжнародного спілкування, насамперед англійської мови, в державних і комунальних закладах освіти.

4. У закладах освіти відповідно до освітньої програми можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома чи більше мовами - державною мовою, англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу.

5. За бажанням здобувачів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти заклади освіти створюють можливості для вивчення ними мови корінного народу, національної меншини України як окремої дисципліни.

6. Держава сприяє створенню та функціонуванню за кордоном закладів освіти, у яких навчання здійснюється українською мовою або вивчається українська мова.

7. Особливості використання мов в окремих видах та на окремих рівнях освіти визначаються спеціальними законами.

Ukrajna törvénye az oktatásról

7. Cikkely. Az oktatás nyelve

1. Az oktatási folyamat nyelve az oktatási intézményekben az államnyelv.

Az állam Ukrajna minden állampolgára számára garantálja a formális oktatás elérését az államnyelven az oktatás minden szintjén (iskola előtti nevelés, általános középiskolai, szakképzés (szakmunkásképzés), felsőfokú szakképzés és felsőoktatás), valamint az iskolán kívüli és a diploma utáni képzési szinten az állami és kommunális oktatási intézményekben.

Az Ukrajna nemzeti kisebbségeihez tartozó személyeknek a kommunális oktatási intézményekben garantált a jog az államnyelv mellett az adott nemzeti kisebbség nyelvén folyó oktatáshoz az iskola előtti és az elemi iskolai szinteken. Ez a jog az államnyelv mellett az adott nemzeti kisebbség nyelvén oktató külön osztályok (csoportok) révén realizálódik, amelyek a törvényeknek megfelelően jönnek létre, és nem terjed ki az ukrán nyelven oktató osztályokra (csoportokra).

Az Ukrajna őshonos népeihez tartozó személyeknek a kommunális oktatási intézményekben garantált a jog az államnyelv mellett az adott őshonos nép nyelvén folyó oktatáshoz az iskola előtti és az általános középiskolai szinteken. Ez a jog az államnyelv mellett az adott őshonos nép nyelvén oktató külön osztályok (csoportok) révén realizálódik, amelyek a törvényeknek megfelelően jönnek létre, és nem terjed ki az ukrán nyelven oktató osztályokra (csoportokra).

Az Ukrajna őshonos népeihez, nemzeti kisebbségeihez tartozó személyek számára garantált a jog az adott őshonos nép vagy nemzeti kisebbség nyelvének tanulásához a kommunális általános középfokú oktatási intézményekben vagy a nemzeti kulturális szövetségeken keresztül.

2. Az oktatási intézmények biztosítják az államnyelv kötelező oktatását, különösen a szakképző (szakmunkás-képző), felsőfokú szakképző és felsőoktatási intézményekben, olyan mértékben, amely lehetővé teszi a szakmai tevékenység folytatását a választott szakirányban az államnyelv használatával.

Az őshonos népekhez, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, a külföldiek és hontalanok számára megfelelő feltételeket teremtenek az államnyelv megtanulásához.

3. Az állam elősegíti a nemzetközi érintkezés nyelveinek tanulását, különösen az angol nyelvét, az állami és kommunális oktatási intézményekben.

4. Az oktatási intézményekben az oktatási programnak megfelelően egy vagy néhány tantárgy két vagy több nyelven is oktatható – államnyelven, angol nyelven, az Európai Unió más hivatalos nyelvein.

5. A hallgatók kívánsága szerint a szakképző és felsőoktatási intézmények megteremtik számukra a feltételeket az őshonos nép vagy nemzeti kisebbség nyelvének mint tantárgynak a tanulásához.

6. Az állam elősegíti olyan oktatási intézmények létrehozását és működését külföldön, amelyek ukrán nyelven oktatnak vagy oktatják az ukrán nyelvet.

7. A nyelvek használatának sajátosságait az oktatás különböző területein és szintjein speciális törvények határozzák meg.

Forrás: *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст.380.
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

IV. rész

**LEGKÖZELEBBI SZOMSZÉDJAINK
MAI GYAKORLATA:**

**Az anyanyelvi oktatás joga
Szlovákiában, Magyarországon
és Romániában**

SZLOVÁKIA

245/2008 Z. z. O VÝCHOVE A VZDELÁVANÍ a o zmene a doplnení niektorých zákonov (školský zákon) z 22. mája 2008

§ 12. Výchovno-vzdelávacie jazyk

(1) Výchovno-vzdelávacím jazykom podľa tohto zákona je vyučovací jazyk a výchovný jazyk.

(2) Vyučovacím jazykom v školách a výchovným jazykom v školských zariadeniach je štátny jazyk,⁹⁾ ak tento zákon neustanovuje inak.

(3) Deťom a žiakom občanov patriacim k národnostným menšinám a etnickým skupinám sa zabezpečuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na výchovu a vzdelanie v ich jazyku za podmienok ustanovených týmto zákonom. Súčasťou výchovy a vzdelávania v základných školách a stredných školách s iným vyučovacím jazykom, ako je štátny jazyk, je aj povinný vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra v rozsahu vyučovania potrebného na jeho osvojenie.

(4) Nepočujúcim deťom a žiakom sa zaručuje aj právo na výchovu a vzdelávanie primárne v slovenskom posunkovom jazyku.

(5) Podľa odseku 3 sa pre deti a žiakov občanov patriacim k národnostným menšinám výchova a vzdelávanie zaručuje

a) v školách a v triedach, v ktorých sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny,

b) v školách a v triedach, v ktorých je jedným z vyučovacích predmetov jazyk národnostnej menšiny a

vyučovacím jazykom ostatných vyučovacích predmetov je štátny jazyk; v týchto školách a v triedach sa môžu niektoré predmety vyučovať v jazyku národnostnej menšiny, najmä výtvarná výchova, hudobná výchova, telesná výchova,

c) v školských zariadeniach, v ktorých sa výchova uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny.

(6) Výchova a vzdelávanie sa môže uskutočňovať aj v cudzom jazyku (ďalej len „bilingválne vzdelávanie”).

(7) Cudzím jazykom sa na účely tohto zákona rozumie jazyk iného štátu, s ktorým Slovenská republika uzavrela dohodu, podľa ktorej bola zriadená škola alebo trieda s druhým vyučovacím jazykom tohto štátu, alebo jazyk iného štátu, ktorého jazykom nie je jazyk národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny. V škole alebo v triede s bilingválnym vzdelávaním je druhým vyučovacím jazykom cudzí jazyk. Školu alebo triedu s bilingválnym vzdelávaním možno zriadiť aj bez uzavretia dohody s iným štátom, ak sa výchova a vzdelávanie zabezpečuje v cudzom jazyku najmenej v troch povinných vyučovacích predmetoch.

(8) V školách alebo v triedach s bilingválnym vzdelávaním je súčasťou vzdelávania povinný vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra.

(9) Vyučovací jazyk, v ktorom sa predmet vyučuje, je zároveň aj jazykom, v ktorom sa skúška vykonáva, ak tento zákon neustanovuje inak.

Törvény
A KÖZNEVELÉSRŐL ÉS KÖZOKTATÁSRÓL,
valamint egyes törvények módosításáról és
kiegészítéséről (közoktatási törvény)

Kelt: 2008. május 22.

12. § Nevelési-oktatási nyelv

(1) A jelen törvény alapján nevelési-oktatási nyelv alatt az oktatás nyelvét és a nevelés nyelvét értjük.

(2) Az iskolák tanítási nyelve és az oktatási létesítmények nevelési nyelve az államnyelv, ha a jelen törvény ettől eltérően nem rendelkezik.

(3) A nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó állampolgárok gyermekei és tanulói számára az államnyelv elsajátításának joga mellett biztosított annak joga is, hogy anyanyelvükön nevelődhessenek és tanulhassanak a jelen törvényben rögzített feltételek mellett. A más, mint államnyelvű alapiskolai és középiskolai nevelésnek és oktatásnak szerves része a szlovák nyelv és irodalom kötelező tantárgyként való oktatása az elsajátításához szükséges terjedelemben.

(4) Siket gyermekeknek és tanulóknak garantálva van a joguk elsődlegesen a szlovák jelnyelven történő nevelésre és oktatásra is.

(5) A (3) bekezdésben szereplő, nemzeti kisebbségekhez és etnikai csoportokhoz tartozó gyermekek és tanulók részére a nevelés és oktatás biztosítása

a) olyan iskolákban és osztályokban történik, amelyeknek a nevelési nyelve és oktatási nyelve az adott nemzeti kisebbség nyelve,

b) olyan iskolákban és osztályokban történik, amelyekben az egyik tantárgy a nemzeti kisebbség nyelve, a többi tantárgy tanítási nyelve az államnyelv; ezekben az iskolákban és osztályokban egyes tantárgyak, elsősorban a

képzőművészeti nevelés, a zenei nevelés és a testnevelés tanítható nemzeti kisebbségi nyelven is,

c) azokban az oktatási létesítményekben, melyekben a nevelés a nemzeti kisebbség nyelvén folyik.

(6) A nevelés és az oktatás megvalósulhat idegen nyelven is (a továbbiakban csak „kétnyelvű/bilingvális oktatás”).

(7) Jelen törvény céljaira idegen nyelv alatt más állam nyelvét értjük, amellyel a Szlovák Köztársaság megállapodást kötött, és amely megállapodás alapján létrehozott az iskola vagy osztály a másik állam nyelvével mint második tanítási nyelvvel, vagy a más állam nyelvén működő iskola vagy osztály, ha e más állam nyelve nem nyelve nemzeti kisebbségnek vagy etnikai csoportnak is. A kétnyelvű iskolákban vagy osztályokban a második tanítási nyelv az idegen nyelv. Kétnyelvű oktatást nyújtó iskola vagy osztály más állammal történő szerződéskötés nélkül is létrehozható, amennyiben legalább három kötelező tantárgy esetén a nevelést-oktatást ezen az idegen nyelven biztosítják.

(8) A kétnyelvű képzést nyújtó iskolákban vagy osztályokban az oktatás részét képezi a szlovák nyelv és irodalom mint kötelező tantárgy oktatása.

(9) A tanítási nyelv, melyen az érintett tantárgyat oktatják, egyben a vizsgatétel nyelve is, ha a jelen törvény másként nem rendelkezik.

Forrás: <http://torvenytar.sk/zakon-249>

MAGYARORSZÁG

Magyarország Alaptörvénye

XXIX. cikk

(1) A Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.

Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>

2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről

3. §

(5) A nevelés-oktatás nyelve magyar, nemzetiségi óvodában és iskolában részben vagy egészben a nemzetiségek nyelve, a két tanítási nyelvű iskolában – külön jogszabály szerint – részben a célnyelv.

Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól

Preambulum utolsó bekezdés:

Magyarország védelemben részesíti a nemzetiségeket, biztosítja saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát, kollektív részvételüket a közéletben, elősegíti a kulturális autonómiájuk megvalósulását, garantálja a valós közösségeik öngazgatáshoz, önkormányzatisághoz való jogát (...).

12. § (1) A nemzetiséghez tartozó személynek joga van:

b) megtanulni anyanyelvét, részt venni anyanyelvű köznevelésben, oktatásban és művelődésben;

V. Fejezet. A nemzetiségek oktatási öngazgatása

22. §

(2) Az állam a magyarországi nemzetiségek anyanyelvét közösség-összetartó tényezőként ismeri el. Az állam tekintet nélkül arra, hogy a köznevelési intézménynek ki a fenntartója, támogatja a nemzetiségek által használt nyelv alkalmazását a nemzetiségi köznevelésben. A nemzetiségi köznevelés többletköltségét – jogszabályban meghatározott módon – az állam viseli.

(3) A nemzetiséghez tartozó gyermek – törvényes képviselője döntésétől függően – nemzetiségi anyanyelvű, vagy nemzetiségi kétnyelvű óvodai nevelésben, illetve nemzetiségi anyanyelvű, nemzetiségi kétnyelvű, vagy nemzetiségi nyelvoktató iskolai nevelésben-oktatásban, kiegészítő nemzetiségi nevelés-oktatásban vagy roma nemzetiségi köznevelésben jogosult részt venni. A roma nemzetiségi óvodai nevelés, iskolai nevelés-oktatás folyhat kizárólag magyar nyelven, de a gyermek törvényes képviselőjének igénye alapján az intézményfenntartó köteles biztosítani a roma nyelv (romani, illetve beás)

oktatását is. A 14. életévét betöltött, nem cselekvőkép-telen gyermek esetében a gyermek törvényes képviselője e döntési jogát a gyermekkel közösen gyakorolja, a köznevelési intézménybe történő beiratkozáskor.

(4) A nemzetiség anyanyelvű vagy anyanyelvi nevelése, nevelése-oktatása a helyi lehetőségek és igények szerint nemzetiségi óvodában, iskolában, iskolai osztályban vagy csoportban történhet.

(5) A településen meg kell szervezni és fenn kell tartani a nemzetiségi óvodai nevelést, továbbá a nemzetiségi iskolai nevelés-oktatást – a roma nemzetiség esetében a (3) bekezdés szerinti igénynek megfelelően – ha ezt ugyanahhoz a nemzetiséghez tartozó nyolc (gyermek) tanuló törvényes képviselője a fenntartótól kérte, és az óvodai csoport, iskolai osztály a nemzeti köznevelésről szóló törvény rendelkezései alapján megszervezhető.

Forrás: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100179.TV>

ROMÁNIA

CONSTITUȚIA ROMÂNIEI

ARTICOLUL 32

(...)

(2) Învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

Románia Alkotmánya

32. szakasz

(...)

(2) Az oktatás minden fokon román nyelven folyik. A törvény feltételei között az oktatás valamely világnyelven is lebonyolítható.

(3) Garantált a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek joga anyanyelvük tanulásához és a jog ahhoz, hogy ezen a nyelven oktathassák őket; e jogok gyakorlásának a módozatait törvénnyel állapítják meg.

Forrás:

http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=act2_1&par1=2#t2c1

http://jog.sapientia.ro/data/hallgatok/letoltesek/Romania_alkotmánya_HU.pdf

Legea educației naționale **Legea nr. 1/2011**

Art. 10

(1) În România, învățământul este serviciu de interes public și se desfășoară, în condițiile prezentei legi, în limba română, precum și în limbile minorităților naționale și în limbi de circulație internațională.

(2) În fiecare localitate se organizează și funcționează unități de învățământ sau formațiuni de studiu cu limba de predare română și/sau, după caz, cu predarea în limbile minorităților naționale ori se asigură școlarizarea fiecărui elev în limba sa maternă în cea mai apropiată localitate în care este posibil.

Art. 45

(1) Persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul să studieze și să se instruiască în limba maternă, la toate nivelurile, tipurile și formele de învățământ preuniversitar, în condițiile legii.

(2) În funcție de necesitățile locale se organizează, la cererea părinților sau tutorilor legali și în condițiile legii, grupe, clase sau unități de învățământ preuniversitar cu predare în limbile minorităților naționale.

Nemzeti oktatási törvény **1/2011. sz. törvény**

10. cikk.

(1) Romániában az oktatás közérdekű szolgáltatás, amely a jelen törvény feltételei között román nyelven, valamint a nemzeti kisebbségek nyelvén és világnyelveken valósul meg. (2) Minden településen román nyelvű és/vagy esetenként a nemzeti kisebbségek nyelvén oktatási intézmé-

nyeket vagy tanulmányi csoportokat kell szervezni és működtetni, illetve biztosítani kell minden tanuló anyanyelvén való iskoláztatását a lehető legközelebbi településen.

45. cikk.

(1) A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek, törvényi feltételek között, jogukban áll anyanyelvükön tanulni és képezni magukat a közoktatás valamennyi szintjén, típusában és formájában.

(2) Amennyiben a helyi viszonyok megkövetelik, a szülők vagy törvényes gyámok kérésére és a törvény feltételei között olyan közoktatási csoportokat, osztályokat vagy intézményeket kell szervezni, amelyek tannyelve az egyes nemzeti kisebbségek nyelve.

Forrás:

http://www.dreptonline.ro/legislatie/legea_educatiei_nationale_leg_e_1_2011.php.

Illetve:

https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2017/legislatie%20MEN/Legea%20nr.%201_2011_actualizata2018.pdf

UTÓSZÓ

A fenti eredeti nyelven és magyar fordításban közölt jogszabályok szövegéből kiemelt részletek egyértelműen arról tanúskodnak, hogy a nemzeti és nyelvi kisebbségek jogát az anyanyelven folyó oktatáshoz csaknem pontosan 150 esztendővel ezelőtt, az Osztrák–Magyar Monarchia részét képező Magyar Királyságban hozott 1868. évi XLIV. törvénycikk már biztosította. Ez a jog később részét képezte az első világháborút lezáró párizsi békeszerződéseknek, majd bekerültek a Nagy Háború után létrejött nemzetállamok saját belső jogszabályaiba is.

A második világháborút követő időszakban megszűnt a Nemzetek Ligája által a nemzeti kisebbségek védelmére kidolgozott nemzetközi mechanizmus, azonban – a hagyományokra való tekintettel vagy a józan ész miatt, hiszen az ismeretek megszerzésének legjobb és leghatékonyabb eszköze mégiscsak az anyanyelv – az anyanyelvi oktatás jogát megőrizték vagy megújították, a mai Kárpátalja területére kiterjedően is.

Mindezzel kapcsolatban persze mindenképp meg kell jegyeznünk, hogy az államok a mindennapok gyakorlatában sajnos nem mindig és nem teljes mértékben biztosították a nemzetközi egyezményekben és saját jogszabályaikban lefektetett jogokat. A neves ukrán tudós és közszereplő, Ihor Juhnovszkij szülőföldjén, Volhíniában három megszállást ért meg. Gimnáziumi tanulmányaira emlékezve, melyeket abban az időszakban kezdett, amikor az a vidék Lengyelországhoz tartozott, azt

mondta, hogy „úgy tanultam, mintha ködben járnék”, mert mindent lengyelül oktattak számukra. „Amikor [19]39-ben bejöttek a szovjetek, minden ukránul lett. A boltokat elárasztották halvával és ukrán tankönyvekkel. Akkoriban a 6–7. osztályba jártam, és először éreztem meg, milyen fontos, ha az anyanyelvén tanulhat és gondolkodhat az ember. Így lettem a legjobb matematikus az osztályban”.⁴

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején bekövetkezett politikai és gazdasági rendszerváltások után kialakult államok továbbra is megtartották a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatására vonatkozó jogokat. A térség államai, beleértve Ukrajnát is, kivétel nélkül csatlakoztak az Európa Tanács kisebbségvédelmi dokumentumaihoz: ratifikálták a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját és a Keretegyezményt a nemzeti kisebbségek védelméről.

Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a kisebbségek anyanyelvi oktatásához fűződő jogát az Ukrajna és szomszédjai között létrejött jószomszédsági alapszerződések is rögzítik. E téren a legkonkrétabb rendelkezéseket a Magyarországgal és Romániával kötött megállapodások tartalmazzák. A „Szerződés a jószomszédság és az együttműködés alapjairól Ukrajna és Románia között” című, 1997-ben megkötött egyezmény 13. cikkely 5. részében ezt olvashatjuk például: „A Szerződő Felek a Romániában az ukrán és Ukrajnában a román nemzeti kisebbségekhez

---

⁴ Ігор Юхновський. Академік без грамоти. Інтерв'ю. *Українська Правда* 06.08.2018 p. <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/08/6/7186519/>

tartozó személyek számára egyforma lehetőségeket biztosítanak anyanyelvük tanulására. A Szerződő Felek megerősítik, hogy a fent említett személyek rendelkeznek az anyanyelven folyó oktatáshoz a szükséges számú iskolában és állami oktatási intézményben, melyek az adott kisebbség által lakott földrajzi területen helyezkednek el.”

Azonos jogokat ismertek el a szerződő felek az 1991. május 31-én „Nyilatkozat a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság együttműködésének elveiről a nemzeti kisebbségek jogainak biztosítása területén” címmel aláírt dokumentumban és az ahhoz tartozó Jegyzőkönyvben. Az elsőként említett dokumentum 10. pontjában ez áll: „A Felek egyetértenek abban, hogy biztosítják az ahhoz szükséges lehetőségeket, hogy a nemzeti kisebbségek tanulják anyanyelvüket és anyanyelvükön tanuljanak az oktatás minden szintjén.”

A fentiek, véleményünk szerint, elegendő alapot adnak ahhoz, hogy megalapozatlannak és jogilag elhibázottnak tartsuk azoknak a politikusoknak, az állami hivatalnokoknak és szakértőknek az álláspontját, akik hívei a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz fűződő jogai korlátozásának.

Felhívjuk a figyelmet arra a vitára, amely az egyes ukrainai normaszövegekben az „*anyanyelvén tanulhat*” és „*tanulhatja anyanyelvét*” szószerkezetek között álló *vagy* kötőszó értelmezése kapcsán folyik. Nem világos, ki jogosult dönteni (az állam vagy az állampolgár) arról, hogy a kisebbségeknek az anyanyelven való tanulásra,

vagy pedig csupán az anyanyelv tantárgyként való tanulására van joguk. A fent idézett dokumentumok alapján arra következtethetünk, hogy a külföldi és – a 2017-es oktatási törvény 7. cikkelye előtt – az ukrain jogalkotók egyaránt az emberi jogi paradigmának megfelelően az állampolgárra bízta a választás jogát.

Az előzőeket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a nyelv- és oktatáspolitikai alakulását a mai Kárpátalja területén számos tényező befolyásolta. Az elmúlt 150 év során az ebben a régióban élő emberek számos alkalommal voltak tanúi annak, hogy megváltozott az államnyelv, hivatalos nyelv. Történelmi távlatokban viszonylag rövid idő alatt ilyen funkciókban előfordult a magyar, a cseh (csehszlovák), az ukrán, újra a magyar, az orosz és ma ismét az ukrán nyelv. A kisebbségi nyelvek az egész időszak során használatosak voltak a társadalmi és közéletben, valamint az oktatásban (az oktatás nyelveként is), beleértve a független Ukrajna első 25 esztendejét is.

A nyelvpolitika közvetlen befolyással van arra is, hogy mely nyelvek és hogyan, milyen minőségben jelennek meg az oktatási folyamatban. A nyelvpolitika tehát közvetlenül befolyásolja az állampolgárok nyelvtudását is. A különböző korszakokban mindazoknak, akiknek az épp aktuális államnyelv vagy hivatalos nyelv nem volt azonos az anyanyelvével, és szerettek volna érvényesülni, integrálódni a társadalomba, meg kellett tanulniuk valamilyen szinten az állam hivatalos nyelvét. Az állami nyelvpolitika ugyanis azt is meghatározza, mely nyelveket oktatják kötelezően az ország összes iskolában,

azaz mely nyelv ismeretét várja el az állam saját állampolgáraitól. A mai Kárpátalja területén élő emberek hat alkalommal élték át az államnyelv megváltozását, és ez a váltás mindannyiszor együtt járt azzal is, hogy más nyelvet oktattak kötelezően a vidék mindegyik oktatási intézményében. Mindazonáltal, **az anyanyelven folyó oktatás jogát az általunk megvizsgált 150 évben mindegyik érintett állam biztosította.**

Az első olyan állam a régióban, amely (2017 szeptemberétől) eltért ettől a hagyománytól, Ukrajna lett, amely kellemetlen precedenst teremtett azzal, hogy az általános iskola alsó tagozatára korlátozza a nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatásának jogát és lehetőségét.

Beregszász, 2018. szeptember 28.

Csernicskó István és Tóth Mihály

Право на навчання рідною мовою. Центрально-європейська традиція і приклад Закарпаття. / Редактори: С. Черничко, М. Товт – Ужгород: Аутдор-Шарк, 2018. – 64 с. (угорською мовою)

ISBN: 978-617-7132-88-1

Видання містить фрагменти законів, що регулюють право на навчання рідною мовою у практиці держав, до яких територія сучасного Закарпаття входила від 1867 року до часу проголошення незалежності України. Цитуються також законодавчі акти суверенної України, якими надавалося право представникам національних меншин на навчання рідною мовою. Розглядається також, як регулюють питання мови освіти в сусідніх країнах, а саме, у Словаччині, Угорщині та Румунії. Право на навчання рідною мовою були забезпечені усіма державами, до яких належала територія сучасного Закарпаття упродовж 150 років. Першим і єдиним винятком є стаття 7 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, що залишає право на одержання освіти рідною мовою для представників національних меншин виключно на рівнях дошкільної і початкової освіти й тільки поряд із державною мовою. Тексти подаються мовами оригіналу та в угорському перекладі.

**УДК: 342.725(477.87) „1867/2018”
П-89**

Науково-інформаційне видання
ПРАВО НА НАВЧАННЯ РІДНОЮ МОВОЮ
Центральноєвропейська традиція
і приклад Закарпаття

2018

Складено
в Науково-дослідному центрі ім. А. Годинки
Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці ІІ

Неофіційний переклад текстів виконали викладачі
Кафедри філології Закарпатського угорського інституту
ім. Ференца Ракоці ІІ

Редактори:

доктор габіл. С. ЧЕРНИЧКО, кандидат юридичних наук М. ТОВТ

Наукові рецензенти:

- доктор габіл. І. ВАНЧО, Нітрянський університет імені філософа Я. Коменского (Словаччина);*
- професор А. БЕНЕ, Клузький університет імені Бабеша-Бойяї (Румунія);*
- доктор філософії Ч. ФЕДИНЕЦЬ, Інститут етнонаціональних досліджень Угорської Академії Наук (Угорщина);*
- професор, доктор політичних наук Д. ТКАЧ, Університет КРОК (Україна).*

Обкладинка: *О. ДОБОШ*

Відповідальний за випуск: *кандидат педагогічних наук І. ОРОС*

Видруковано ПП «АУТДОР – ШАРК»

88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15/1. Тел.: 3-51-25.

E-mail: office@shark.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія зт № 40 від 29 жовтня 2012 року.*

Гарнітура Georgia. Папір офсетний.

Формат видання 11,39x16,19/16.

Умовн. друк. арк. 0,38. Наклад: 250. Зам. № 15.